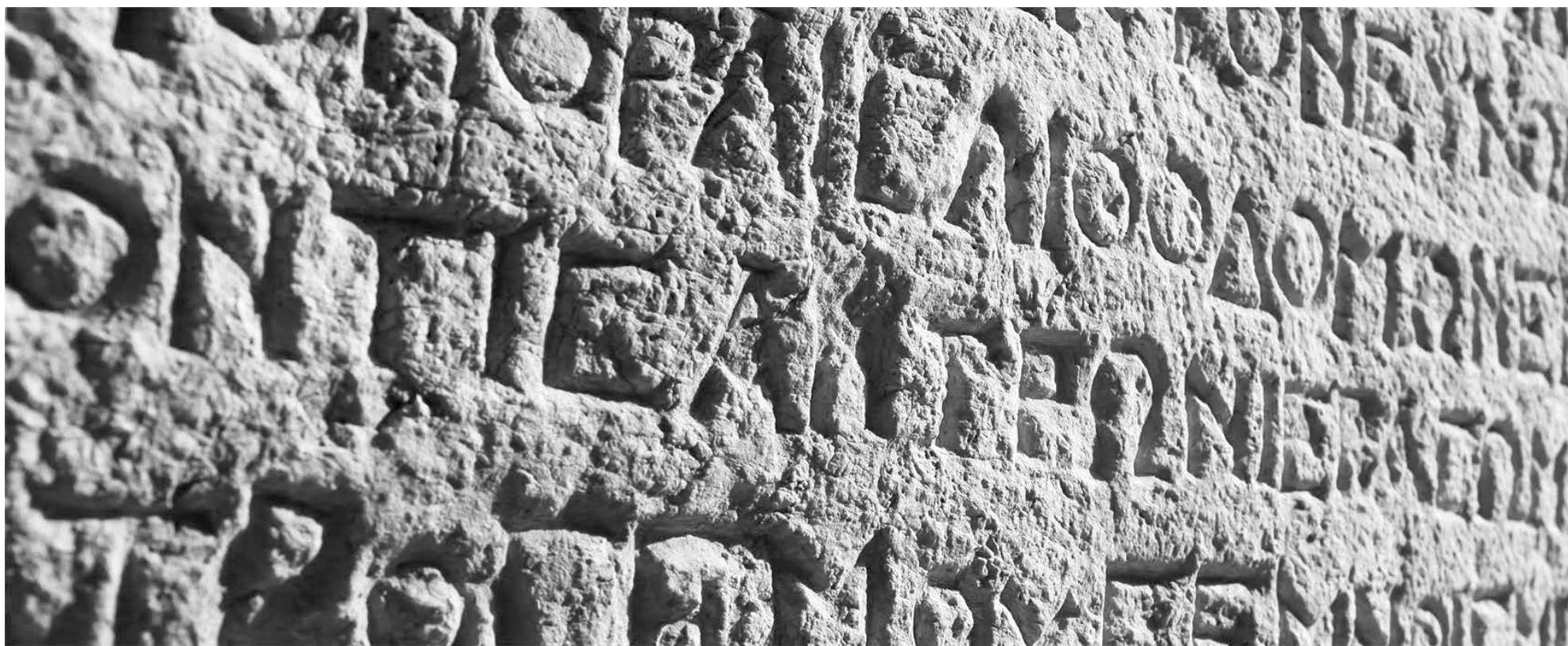

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ (ΕΠΙΜ. Γ. ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ): ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Γράφει η Ευφροσύνη Δεληγιάννη*

Καταρχήν, θα ήθελα να εκφράσω τα θερμά μου συγχαρητήρια στον κύριο Καναράκη για την ολοκλήρωση του επιστημονικού αυτού έργου: πρόκειται για τεράστιο επίτευγμα, το οποίο, καθώς γνωρίζω, κατάφερε να το φέρει εις πέρας με πολύ μεγάλες προσωπικές και οικονομικές θυσίες τεσσάρων ολόκληρων χρόνων. Αυτό βέβαια δηλώνει και την απόλυτη αφοσίωση του στην επιστήμη του, την επιστήμη της Γλωσσολογίας (τη δεύτερη σύντροφο της ζωής του, όπως λέει χαρακτηριστικά ο ίδιος).

Ο ογκώδης αυτός τόμος περιλαμβάνει 34 εξειδικευμένες μελέτες για 28 γλώσσες σε πέντε ηπείρους, οι οποίες είναι ο καρπός του ερευνητικού μόχθου 32 επιστημονικών συνεργατών. Μπορεί κανείς να φανταστεί ότι ο συντονισμός και μόνο ενός τέτοιου τιτάνιου έργου απαιτεί χιλιάδες ώρες αδιάλειπτης εργασίας και άπειρη επιμονή και υπομονή.

Η καθοριστική συμβολή της ελληνικής στη διαμόρφωση πολλών άλλων γλώσσων είναι αδιαμφισβήτητη. Η επίδραση της ελληνικής είναι ΔΙΑ-γλωσσική (είναι αισθητή σε ένα ευρύ και ποικίλο σύνολο γλωσσών), ΔΙΑ-χρονική (είναι αισθητή σε βάθος χρόνου) και ΠΟΛΥ-επίπεδη (είναι αισθητή σε πολλά και διαφορετικά επίπεδα). Μέσω της γλώσσας καταφαίνεται δευτερευόντως η πολιτισμική επίδραση της ελληνικής στο δυτικό κόσμο, και όχι μόνο.

Η γλωσσική επίδραση είναι περισσότερο αισθητή στο επίπεδο του λεξιλογίου. Οι λέξεις που γίνονται αντικείμενο δανεισμού συνδέονται κατά κύριο λόγο με ελληνικές κατακτήσεις όπως η δημοκρατία, η φιλοσοφία, η επιστήμη, το θέατρο. Ο λεξικολογι-

κός πλούτος της ελληνικής μάλιστα την καθιστά πηγή δημιουργίας νέων λέξεων. Ο Ισπανός φιλόλογος-γλωσσολόγος Φρανσίσκο Αντράντος αποδίδει στα ελληνικά μία «ικανότητα σύνθεσης, παραγωγής και δημιουργίας νέων λέξεων, η οποία είναι απολύτως μοναδική».

Οι Ευρωπαίοι κατέφυγαν στον ελληνικό λεξιλογικό πλούτο για τον εμπλουτισμό των δικών τους γλωσσών λόγω ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΝΕΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΑΠΟ «ΝΤΟΠΙΑ ΥΛΙΚΑ», παρατηρεί ο Νικόλαος Κοντοσόπουλος, καθηγητής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπολογίζει μάλιστα ότι στη διεθνή επιστημονική ορολογία η παρουσία της ελληνικής κυμαίνεται μεταξύ 40 και 70% ανάλογα με τη γλώσσα και την επιστήμη. Δεν είναι άρα υπερβολή να μιλάμε για «κοινό ευρωπαϊκό λεξιλόγιο» και ακόμα «κοινό οικουμενικό λεξιλόγιο», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Γεώργιος Καναράκης στο άρθρο του για την επίδραση της ελληνικής στην αγγλική.

Ο David Crystal, γνωστός Άγγλος γλωσσολόγος, σε μία προσπάθεια να διατυπώσει εύστοχα αυτή τη γόνιμη επίδραση που ασκεί η ελληνική, μιλάει για Ευρωελληνική (Eurogreek). Οι ευρωπαϊκές γλώσσες πάλι χαρακτηρίστηκαν ως ένα είδος κρυπτοελληνικών από τον Φρανσίσκο Αντράντος.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι ο δανεισμός λέξεων από τα ελληνικά είναι παραγωγικός ακόμη και σήμερα. Η Ενριετ Βαλιέρ (επίτιμος καθηγήτρια γλωσσολογίας της Άνω Βρετανίας) στο βιβλίο της «Περιπέτεια των Γλωσσών της Δύσης» αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «τα ελληνικά ακόμα γίνουν», θέλοντας να δείξει με μία παραστατική περιγραφή ότι αυτή

η διαδικασία είναι ατέρμονη: τα ελληνικά ανατροφοδοτούν τις άλλες γλώσσες με υλικό παραγωγής νέων λέξεων, όποτε αυτό απαιτείται.

Για να αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τόσο παραγωγικής διαδικασίας, η λέξη 'genocide' επινοήθηκε το 1944 από έναν πολωνοεβραίο δικηγόρο, τον Ραφαήλ Λέμκιν, για να περιγράψει τις πρακτικές συστηματικής εξόντωσης (των Εβραίων, και όχι μόνο) από τους Ναζί. Ο Λέμκιν συνδύασε την ελληνική λέξη 'γένος' που σημαίνει 'έθνος, φυλή', με την λατινική 'cide' που σημαίνει 'σκοτώνω, εξοντώνω' για να αποδώσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια το νόημα της έννοιας αυτής.

Το κύριο ερώτημα που τίθεται τώρα είναι: Τι καθιστά αυτό το επιστημονικό εγχείρημα τόσο μοναδικό, τι το καθιστά μία ουσιαστική συμβολή στην επιστήμη της Γλωσσολογίας; Πρώτα απ'όλα, μπορεί να λειτουργήσει ως 'έργο αναφοράς'. Παρέχει μια πολύτιμη πηγή πληροφοριών για οποιονδήποτε θέλει να διερευνήσει ένα πολύ εξειδικευμένο θέμα, όπως για παράδειγμα την πορεία των ελληνικών γλωσσικών δανείων στη ρωσική γλώσσα και πολιτισμό. Εκεί αναλύονται διεξοδικά οι 4 περίοδοι ελληνικής επιρροής στη ρωσική καθώς και οι δανεισμοί όρων ορθόδοξου-εκκλησιαστικού περιεχομένου όπως 'εικόνα', 'εκκλησία' και 'Ανάσταση'.

Κάποια άρθρα του τόμου αποτελούν και τη μοναδική πηγή αναφοράς και πληροφόρησης που έχουμε στη διάθεσή μας, όπως η συμβολή των ελληνικών στα αφρικάνας (τα αφρικάνας είναι μία γλώσσα συγγενής της ολλανδικής που ομιλείται στη Νότια και ΝΔ Αφρική). Δεν έχω υπόψη μου άλλη ανάλογη εργασία στην ελληνική

και ξένη βιβλιογραφία.

Σε κάποιες περιπτώσεις (όπως στα Πολωνικά και τα Τούρκικα) συμπεριλαμβάνονται περισσότερα από ένα άρθρα στον τόμο, για να αποδοθεί μία πιο σφαιρική αντίληψη του θέματος από πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις. Πιο συγκεκριμένα, συναντάμε τρία άρθρα για την επίδραση της ελληνικής στην τουρκική, το καθένα με διαφορετικό περιεχόμενο και προσανατολισμό. Το πρώτο αναφέρεται στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δύο γλωσσών στο χώρο της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εδώ μας δίνεται μία αναλυτική εικόνα για τις τουρκικές σπουδές στην Ελλάδα και τις ελληνικές σπουδές στην Τουρκία. Το δεύτερο άρθρο παρουσιάζει την επίδραση των ελληνικών στα τουρκικά μέσα σε ένα ευρύτερο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο. Τέλος, το τελευταίο άρθρο της ενότητας αυτής επικεντρώνεται στις πολυάριθμες ελληνικές λέξεις-δάνεια στην Τουρκική και είναι καθαρά γλωσσολογικό ως προς τον προσανατολισμό του.

Ως τώρα μιλούσαμε κάπως γενικά και αόριστα για τη διαχρονική συμβολή της ελληνικής σε άλλες γλώσσες και πολιτισμούς, χωρίς όμως να μπορούμε να αναφερθούμε σε πολύ συγκεκριμένα, απτά και αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από μία ευρεία γκάμα γλωσσών. Στην καλύτερη περίπτωση θα έπρεπε να περιοριστούμε στην επίδραση της ελληνικής στην αγγλική, τη γαλλική, την ισπανική, καθώς και σε όσες άλλες γλώσσες υπάρχει σημαντικό βιβλιογραφικό υλικό. Ο τόμος αυτός λοιπόν έρχεται να καλύψει αυτό το ερευνητικό κενό. Αξίζει να αναφερθούμε σε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα: στην ιαπωνική (και όχι μόνο στις περισσότερες οικείες μας Ευρωπαϊκές γλώσσες) συναντά κανείς λέξεις με